

מהר"ל על התורה עש"ק פ' וירא, תשפ"ד

1. אלקים ניצב בעדת א-ל: נתינת המשפט לבנ"א והקשר לברית מילה

פ' וירא (יח:א) – וַיֵּרָא אֱלֹהִים יְקַוְקַבְּאֵלַי מִמְּרָא וְהוּא יֵשֵׁב פְּתַח הָאֶהָל פְּחַם הַיּוֹם:

יש - יש כמיז, בקש לעמוד, אמר לו הקדוש ברוך הוא שז ואני לעמוד, ואתה סימן לבניך, שעמיד אני להמליץ בעדת הדיינים והן יושבין, שנאמר (תהלים פז א) אלהים נצב בעדת אל:

גור אריה (אות ז')

ואתה סימן לבניך וכו'. ומה שהודיע לו זה עתה דווקא - מפני כי מצות המילה גורם שהשכינה עם ישראל, מפני שהיא הברית והחבור בין ישראל לאביהם שבשמים. ויש בזה דבר נפלא למה הקדוש ברוך הוא ניצב עם דיינים, לפי שאין כאן ישיבה של הקדוש ברוך הוא בעולם הזה השפל, ולפיכך הוא עומד, והדיינים ישיבתם במקום הזה. וכל זה מפני שנתן לישראל המילה, שהיא הברית, וכל ברית בין שני אוהבים - שהאוהב מראה אהבה כאשר הוא בא למקום ששם אוהבו, [ו]אינו מקפיד אם אוהבו יושב במקומו והוא עומד.

ויש לפרש גם כן מפני ש"המשפט לאלהים הוא" (דברים א, יז), ומסר המשפט לדיינים, והמשפט ברשות הדיינים להימין ולהשמאל, אם כן כאילו הקדוש ברוך הוא כביכול תולה בדיינים, שהרי משפטו בידם, ומי שהוא תולה באחר - יש לו לעמוד, ואותו שהאחר תולה בו - הוא יושב, ולפיכך הדיינים בישיבה והקב"ה ניצב בעדת אל. ופירוש ראשון הוא הנכון:

נתיבות עולם נתיב הדין פרק א

בפ"ק דסנהדרין (ז', א') אמר רבי שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן כל דין שזן דין אמת לאמתו משרה שכינה בישראל שנאמר אלהים ניצב בעדת אל וכל דין שאינו דן דין אמת גורם לשכינה שתסתלק מישראל שנאמר... פי' דבר זה כי הש"י עם הדיין וכדכתיב אלהים ניצב בעדת אל וגו' כמו שפירשנו למעלה, ודבר זה כי המשפט לאלהים יותר מכל דבר ולפיכך הש"י עם המשפט... כי המשפט בחיוב הכרחי והש"י הוא מחויב המציאות וכל אשר זולתו אינו מחויב המציאות זולת השם יתב', ולפיכך המשפט שהוא מחויב הוא אל הש"י ואין כאן אמצעי ואין כאן חציצה רק המשפט לאלהים לגמרי...

פחד יצחק שבועות, מאמר מ"ד (אות ח')

... דבריו של מהר"ל שהשריש בנו, כי אותה המצות של "והלכת בדרכיו" "הוה דומה לו" "מה הוא אף אתה", - לא מצאנוה כי אם בקו החסד... אבל מעולם לא מצינו מצוה זו של התדמות לו, בקו המשפט... וההסברה בזה אינה אלא כך: החסד מסור הוא לכל אחד ואחד מעצם הווייתו... אבל מעשה המשפט, שבן-אדם ישפוט את בן-אדם חבירו, הנה מעצם הווייתו אין הוא מסור כלל בידו של אדם. כי רק השופט כל הארץ, הוא בעל הכחות כולם, בידו לשפוט את האדם. כמאמר הכתוב "כי המשפט לאלקים הוא"... וכל עצמה של מציאות השופט, אין לה מקום, כי אם בתורת שליחות של בעל-המשפט השופט כל הארץ. והרי לכל משפט בעיני סמוכים דוקא. ועיקר ענינו של כל סמוך, אינו אלא בזה, שעל ידי הסמיכה שלו, הוא נחשב כסמוך מפני-הגבורה...

פירוש הגר"א לספר היצירה (פ"א מ"ח)

אומר לך מהו ענין של ברית. והוא, אדם שיש לו אוהב כנפשו, ורוצה שלאיפרוש ממנו, אבל אי אפשר להיות אצלו, נותן לו דבר שכל מגמתו ותשוקתו אליו, והן נקשרים על ידי הדבר ההוא, אע"פ שנוטל ממנו את הדבר, מכל מקום כל מחשבתו שם הוא. ולשון "ברית" הוא הבטחה שעל ידי הדבר ההוא ודאי לא יתפרד ממנו. וזהו ענין של "כריתה", שכורת ממנו דבר הדבוק לו, ונותן לו.

גמ' גיטין ס':

א"ר יוחנן: לא כרת הקדוש ברוך הוא ברית עם ישראל אלא בשביל דברים שבעל פה, שנאמר: כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל.

מהר"ל על התורה

עש"ק פ' וירא, תשפ"ד

2. חסד של לוט: הרגל

פ' וירא (יט:א) – וַיְבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדֹמָה בְּעָרְבַּי לְלוֹט יֹשֵׁב בְּשַׁעַר סְדֹם וַיְרֵא לוֹט וַיִּקַּם לְקִרְאָתָם וַיִּשְׁתַּחוּ אֲפִים אָרְצָה:

וירא לוט וגו' - מבית אברהם למד לחזור על האורחים:

שפתי חכמים (שם)

ואין לומר שהיה מדקדק במצות, שהרי לא היה מדקדק על עבודה זרה מדהקדים לינה לרחיצה

גור אריה (אות ו')

מבית אברהם למד. דאם לא כן הרי רשע היה, שלקמן אמרו לו המלאכים (רש"י פסוק יז) 'אתה הרשעת עמהם ובזכות אברהם אתה ניצול', אם כן למה היה מפציר להכניס אורחים (כ"ה ברא"ם), אלא 'מבית אברהם למד', וההרגל על כל דבר שלטון, ודרך הרגילו הלך להכניס האורחים כמו שעשה אברהם:

גור אריה (פ' בשלח, יד:י)

תפסו אומנות אבותם. דאין לומר שהיו צועקים כדרך הצדיקים שהם צועקים בעת צרה, דהא היו מתלוננים עכשיו לומר "הלא טוב לנו עבוד את מצרים" (ר' פסוק יב), אלא שהוא אומנות אבותם, שכך היה מנהג אבותם, ודבר שהוא מנהג אבותם נמשך האדם תמיד אחריו, אף על גב שאינו עושה בכוונת לבו ודעתו. וכמו כן אמרו (חולין יג ע"ב) גוים שבחוצה לארץ אינם עובדי עבודה זרה אלא שמנהג אבותיהם הם בידיהם, הרי שהאדם עושה דבר משום המנהג, אף על גב שאין עושה זה בכל לבו:

3. בענין תשלום שכר גמילות חסדים בעוה"ז

פ' וירא (יח:ד-ה)

יִקַּח נָא מַעֲט מִיָּם וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁעֲנוּ תַּחַת הַעֶץ: וְאָקְחָה פֶת לֶחֶם וְסִעְדוּ לַבָּקָם אַחַר תִּעְבְּרוּ כִּי עַל כֵּן עֲבַרְתֶּם עַל עֲבָדְכֶם וַיֵּאמְרוּ כֵּן תַּעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ:

יקח נא - על ידי שליח, והקצ"ה שלם לבניו על ידי שליח שנאמר (צמדצר כ יא) וירם משה את ידו ויך את הסלע:

גור אריה (אות י"ח)

יוקח נא על ידי שליח. דאם לא כן 'ואקח' מבעי ליה. ולפי שקשה הרי אין התורה מדבר בגנות של צדיק (ב"ב קכג.), וכאן כתב לך שעשה זה על ידי שליח ולא על ידי עצמו, ותירץ שבה להגיד לך הכתוב מדת הקדוש ברוך הוא, שהוא מדקדק עם סביביו כחוט השערה (ב"ק סוף נ.), ולומר כי מה שעשה אברהם על ידי שליח - שלם הקדוש ברוך הוא לבניו על ידי שליח, וכל מה שעשה אברהם על ידי עצמו - כגון הלחם ושאר דברים - מצינו ששלם הקדוש ברוך הוא לבניו על ידי עצמו כדאיתא בב"מ (פו ע"ב), להודיעך כי כל דרכיו אמת...

ואם תאמר למה דווקא במצוה זאת מה שעשה אברהם על ידי עצמו שלם הקדוש ברוך הוא לבניו בעצמו, ויראה לי מה שדוקא במצוה זאת שעשה לאורחים דקדק השם יתברך עם אברהם לשלם כפי מה שעשה, ולא תמצא זה בכל שאר דברים שעשה, כי מצות גמילות חסדים מסוגל ביה, כדמוכח במסכת מועד קטן (כח ע"ב) דקאמר 'דיקבור יקברונה וכולו' כדאיתא התם, והטעם הוא שגמילות חסדים בפרט מן הדברים שאוכל פירות בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא (פאה פ"א מ"א) - מוכרח הוא שיעשה פרי דומה למה שעשה...

אברבנאל (פ' ראה, יד:י)

...ומי יודע אם תבא אתה היום או מחר לידי עניות וייטב בעיניך מעשה הצדקה כי לגלג הוא החוזר בעולם ואם שלום ואמת יהיה בימך אולי בניך או בני בניך יצטרכו לזה כי לא יחדל אביון מקרב הארץ יהיה מי שיהיה. ואפשר שתהיה אתה או בניך. ע"כ אנכי מצוך פתוח תפתח את ידך לאחיך לענייך ולאביונך בארצך...